

DOI: 10.31866/2410-1311.38.2021.245945
УДК 75.071.1(477)(092)

ТВОРЧИСТЬ ІЛЛІ РЕПІНА У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Турчак Леся Іванівна

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
ORCID: 0000-0002-0490-8732, e-mail: lessit@ukr.net,
Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Турчак, Л.І. (2021). Творчість Іллі Рєпіна у контексті української та світової художньої культури. *Питання культурології*, (38), 204-215. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.38.2021.245945>.

Анотація

Мета статті — виявити внесок художника-реаліста, педагога І. Рєпіна в українське та світове образотворче мистецтво. Методологія дослідження ґрунтується на принципах системності та історизму. Використано методи наукового дослідження: дослідницько-пошуковий, джерелознавчий, системно-аналітичний та біографічний. Наукова новизна. Досліджено творчість І. Рєпіна як представника української культури, оскільки ідеологія Російської імперії розглядала діяльність митця у контексті російського, а згодом радянського мистецтва. Висновки. Досліджено та проаналізовано творчий шлях І. Рєпіна і доведено, що попри те, що художник жив і працював у Санкт-Петербурзі та Москві, його діяльність тісно пов'язана з Україною. Тематика багатьох творів художника відображає історію, традиції українського народу. Митець ґрунтовно готувався до написання робіт — консультувався з істориками, досліджував життя, побут, українські національні костюми. Герої його картин передають внутрішні переживання людей, силу характеру, адже художник довго працював над створенням картин, детально продумував сюжет і ідею. Твори І. Рєпіна є зразком високої професійної підготовки митця, вирізняються національною тематикою та ідейним змістом. Визначено, що в останні десятиліття життя і творчості І. Рєпіна художні методи та засоби, тематика робіт дещо змінилися, однак це лише підтверджує нові творчі погляди митця. Наголошено, що хоча І. Рєпін був не лише вихідцем з України, а й багато своїх шедеврів присвятив українським мотивам, красі рідної природи, побуту, мові, одягу та пісням, однак Росія його презентує як відомого представника російської школи мистецтв. Сталося це тому, що Російська імперія, а згодом СРСР, сприймала діяльність українських митців як невід'ємну складову російської культури. З'ясовано, що творчість українського художника І. Рєпіна є вагомим внеском у розвиток вітчизняного, російського і світового образотворчого мистецтва.

Ключові слова: Ілля Рєпін; український художник; реалістичний стиль; живопис; козацька тематика; українська тематика; культура

Вступ

Діяльність українців, які живуть далеко за межами батьківщини почала цікавити дослідників наприкінці ХХ ст., коли з'явилась можливість познайомитися краще з їх творчим і життєвим шляхом. Творчість українських митців, які жили і працювали в Російській імперії, розглядалась як діяльність представників російського, а згодом радянського мистецтва. Нині актуальним є дослідження їх творчості з погляду представників української культури, а також їх внеску у вітчизняне мистецтво.

Життя та творчість видатного художника І. Рєпіна тривалий час перебуває у полі зору дослідників. Цьому сприяє його популярність, високий професіоналізм, наявність джерельної бази, представленої художніми творами митця, мемуарами, епістолярною спадщиною. Одним із перших (1875 року) написав біографічні спогади В. Стасов. А 1937 року мистецтвознавець та учень художника І. Грабар видав монографію «Рєпін».

Важливим дослідженням у розрізі зв'язку творчості художника і відображення в ній України стало дослідження Ю. Белічка «Україна в творчості І. Ю. Рєпіна» (Київ, 1963) в якій ґрунтовно описано різні періоди життя, представлено список творів художника на українську тематику. Водночас дослідник називає І. Рєпіна видатним російським художником, який зображував у своїх картинах Україну.

Новітнім підходом до вивчення художньої спадщини І. Рєпіна вирізняється монографія О. Вовк «Духовно-релігійні пошуки І. Ю. Рєпіна у дзеркалі сучасної біографістики» (Харків, 2012). У роботі розглянуто спадщину митця крізь призму духовно-релігійної складової його життя із застосуванням психобіографічного підходу. Автор звертає увагу на ставлення художника до сакрального мистецтва та релігії. До сучасних українських наукових розвідок належить також монографія С. Побожія «Ілля Рєпін і Сумщина» (2009), в якій досліджено зв'язок художника з Україною та розглянуто портретний живопис. У публікації Р. Шмагало (2017) «Ілля Рєпін і українська мистецька освіта» проаналізовано творчий внесок художника у розвиток української мистецької освіти. Автор зауважує, що методологічні принципи художника не втратили своєї актуальності і нині. «Українські мотиви у творчості Іллі Рєпіна» досліджували Н. Терес, М. Кравчук (2014). На прикладах творів художника вони доводять їх важливу етнографічну роль.

Однак попри значну кількість публікацій, творчість та талант українського художника в розрізі внеску в українське мистецтво недостатньо розкрито.

Мета статті

Мета статті — виявити внесок художника-реаліста, педагога І. Рєпіна в українське та світове образотворче мистецтво. Методологія дослідження ґрунтується на принципах системності та історизму. Використано методи наукового дослідження: дослідницько-пошуковий, джерелознавчий, системно-аналітичний та біографічний.

Виклад матеріалу дослідження

5 серпня 1844 року у Чугуєві на Харківщині народився Ілля Юхимович Рєпін. Батько художника походив із козацького роду, мав прізвисько Ріпа. Після служ-

би (яка тривала 27 років) він вийшов у відставку, одружився і займався розведенням племінних коней. Родина була заможною (Шевелева, 2021).

Малюнком майбутній художник почав цікавитись ще в дитинстві і в одинадцять років розпочав навчання у Чугуївському топографічному корпусі. З метою покращення знань та навичок з малюнку і живопису почав навчатися в іконописця І. Бунакова. У шістнадцять років І. Рєпін розпочав самостійну роботу в іконописних артілях. Через деякий час став відомим майстром в окрузі, його запрошували для розпису храмів у селах Харківської і Воронежської губернії, однак художник мріяв вступити до Академії мистецтв.

За часів існування Російської імперії культурними центрами були Москва та Санкт-Петербург. Тому митці з різних куточків імперії (зокрема і з України), які прагнули навчатися, професійно розвиватися та творчо реалізуватися прямували до цих міст. 1863 р. І. Рєпін поїхав до Санкт-Петербурга та вступив до малювальної школи Товариства заохочування художників (Український інститут національної пам'яті, 2019).

На другому році навчання художника визнали кращим учнем школи і він отримав пораду від І. Крамського вступати до Академії. Однак митцю бракувало досвіду для вступу та коштів, щоб стати вільним слухачем академічного курсу. Меценат Ф. Прянішніков профінансував навчання і в січні 1864 року Рєпін став слухачем Академії мистецтв, через декілька місяців пішов на переатестацію і був зарахований на перший курс Академії (Вовк, 2012, с. 54–56).

Під час навчання вдаліні від рідного міста, в новому середовищі художник сумував за Україною, що змусило його «по-іншому» подивитися і оцінити красу рідної природи, побут, мову, одяг та пісні. Те середовище, в якому він жив раніше, представляло для нього великий інтерес, який проявився у його творах (Белічко, 1963, с. 3).

У Росії І. Рєпін потоваришував із художником і педагогом І. Крамським, який мав репутацію бунтівника (відмовився від золотої медалі Академії через заборону написання дипломної роботи за власним сюжетом). Завдяки цій дружбі почав відвідувати «Артіль чотирнадцяти» (товариство художників-бунтарів), і вже в ті часи замислювався над сенсом буття. Дипломну роботу написав на релігійну тему «Воскресіння дочки Іаїра» (1871), яка принесла йому золоту медаль, звання художника першого ступеня, право на безплатну шестирічну подорож Європою (Вовк, 2012, с. 54–56).

Однак одразу до Європи митець не поїхав, бо прагнув закінчити роботу над однією зі своїх відомих картин. 1873 року І. Рєпін закінчив полотно «Бурлаки на Волзі». Сюжетом стала картина, яку художник побачив 1868 року на березі річки Нева. Життя безтурботної публіки, яка прогулювалася вздовж річки і бурлаки, які виступали «тягловою живою силою». Саме цей контраст життя спонукав його до художнього зображення побаченого на картині. Бувши студентом Академії мистецтв він почав створювати ескізи і після завершення навчання презентував роботу публіці (Шевелева, 2021).

«Бурлаки на Волзі» (1870–1873) представили на щорічній виставці Академії мистецтв. Зважаючи на тематику роботи, вона викликала неоднозначні відгуки. Одні висловлювались негативно, інші — захоплювались. Про роботу писала

преса, але професура Академії разом із ректором холодно сприйняла картину. Попри критичні зауваження, 1873 року «Бурлаки на Волзі» представили у Відні на Всесвітній виставці, 1878 року — на виставці у Парижі (Вовк, 2012, с. 56–57).

1873 року І. Рєпін поїхав за кордон і відвідав Відень, Венецію, Флоренцію, Неаполь. У Парижі митець найняв майстерню і помешкання, однак закордонна поїздка не дуже сподобалась митцю. Лише під кінець своєї подорожі він визнав імпресіоніста Мане. Нові стилі не вражали художника, він був прихильником реалізму. Своєрідним викликом на претензії імпресіоністів стала картина «Садко», написана у Парижі. Прагнучи достовірності у роботі, І. Рєпін вивчав атласи морського світу, замальовував морську фауну в Нормандії, відвідував акваріум Берліна, оглядав Кришталевий палац в Лондоні. І після довгих пошуків колірних рішень написав ілюзію глибини водного простору. А за головного персонажа позував В. Васнецов. 1876 року за цю картину І. Рєпін отримав звання академіка (Шевелева, 2021).

1876 року після повернення з Європи він відвідав Чугуїв. Поїздка посприяла роздумам митця, надихнула на бажання відобразити народне життя. Саме там створені роботи «Мужик з лихим оком» та «Мужичок з боязких». Під час перебування у Чугуєві зародились також ідеї створення картин «Хресний хід» та «Арешт пропагандиста» (Белічко, 1963, с. 19).

Проте довго перебувати у рідному місті у художника не було можливості. 1877 року І. Рєпін поїхав до Москви, а за рік перевіз туди родину. У Москві він вступив до товариства передвижників та написав роботу «Царівна Софія Олексіївна за рік після заточення її в Новодівочому монастирі». Ця картина стала першою роботою І. Рєпіна на історичну тему. Художник майстерно передав характер і внутрішні переживання скинутої з престолу царівни, відтворив історичну епоху кінця XVII ст.

Наприкінці 1882 року І. Рєпін переїхав до Санкт-Петербурга, оскільки у Москві митця недоброзичливо зустріла мистецька спільнота. Реалістичний стиль, характерний для його творчості, урізноманітнений тематикою робіт, зокрема релігійною: «Відмова від сповіді» (1879–1885), «Хресний хід у Курській губернії» (1880–1883). Остання спричинила резонанс у суспільстві. Одні вважали її кращою роботою, яка показує реалії життя, інші — висміювали. В сюжеті зображено натовп різних представників суспільства, які демонструють різні соціальні типи і характери. Поміщики, купці, духівництво та священники зображені з певною іронією, автор передає їх зневажливе ставлення до простих і бідних людей.

Наступна резонансна робота — «Іван Грозний і син його Іван 16 листопада 1581 року» (1885), як зауважують вітчизняні дослідники (О. Вовк), стала вершиною творчої діяльності митця. Сюжет описує епізод з життя царя Івана IV Грозного, коли той під час сварки з сином Іваном забив його до смерті. Картина складна за сюжетом та передає психологічний портрет батька. Роботу було представлено на XIII Пересувній виставці. Вона стала настільки резонансною, що глядачі чергували біля входу (Вовк, 2012, с. 62).

Проживаючи у Москві й Санкт-Петербурзі художник продовжував мати тісний духовний зв'язок з Україною, про що свідчить тематика багатьох його робіт, пов'язаних з батьківщиною. Крім історичних робіт у творчості митця представ-

лено портретний живопис, серед якого помітне місце займають українці в національному вбранні. Під час його перебування у Франції (1873–1876) були популярні картини італійок в національному вбранні Леона Бонна (1833–1922). Як зазначають Н. Терес та М. Кравчук (2014), саме під впливом творчості Л. Бонна художник написав серію робіт із зображенням українок. Перша картина «Українка» написана 1875 р., наступного року (1876) митець написав портрет української дівчини — «Українка біля плоту», на якому зобразив красиву українську дівчину в національному вбранні: на її голові різнокольорова яскрава стрічка, шию і груди прикрашає намисто, поверх темно-червоної плахти спускається яскраво-червоний пояс. На цих картинах представлено комплекс жіночого народного костюма: вишита сорочка, пояс, плахта, спідниця, прикраси, головний убір. 1889 р. І. Рєпін написав портрет Софії Драгомирової, дочки київського генерал-губернатора М. Драгомирова. На картині дівчина також одягнена в українське народне вбрання, прикрашена намистами і хрестами. Головний убір — хустка — оздоблена фіалками. Отже, в портретах художника можемо прослідкувати захоплення не лише портретним живописом, а саме портретом на українську тематику, в якому детально зображено елементи національного костюма.

В картинах «Українська хата» 1876 р. та «Українська хата» 1880 р. прослідковується знання українського побуту, сільського життя. Народне дозвілля представлено в роботі «Вечорниці» (1880), що зображає сюжет традиційних гулянь української молоді. Ще одним тематичним блоком творчості І. Рєпіна є українські пейзажі. 1876 р. художник написав пейзажі місцевостей Чугуєва (вулиці міста, будинки, краєвиди природи). 1880 р. І. Рєпін мандрував місцями колишньої Запорозької Січі, завдяки чому з'явилися роботи: «Дніпро біля Крайменчука», «Дніпро біля Старого Кайдака», «Плавні напроти Нікополя», «Могила отамана Івана Сірка», «Українська хата» (Терес & Кравчук, 2014, с. 100–105).

Однією із найвідоміших робіт на історичну українську тематику стала картина «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» (1880–1891), над якою митець працював майже 11 років. Зазначимо, що довгі терміни роботи над твором характерні для творчості митця.

Підготовка до роботи над твором була ретельною. У травні 1880 р. митець разом зі своїм учнем В. Серовим вирушив до України, а при складанні маршруту скористався порадами історика М. Костомарова. Під час подорожі художник замалював старовинні укріплення на місці зруйнованої Запорозької Січі, створив кілька десятків ескізів майбутніх козацьких образів. 1887 року (на роковинах смерті Т. Шевченка) митець познайомився з українським істориком Д. Яворницьким, який досліджував Запорозьку Січ і мав достовірний фактичний матеріал, записи народних переказів, колекцію козацьких старожитностей (зброя, одяг, взуття), що стало важливою джерельною базою для І. Рєпіна. Для художника як представника реалістичного стилю дуже важливою була достовірна передача образів. З пошуками типажу та створенням образів запорожців допоміг також Д. Яворницький. Історик звернув увагу І. Рєпіна на земляків, які жили у Санкт-Петербурзі і зовнішньо підходили для портретів козаків. Так, для картини позували: письменник В. Гіляровський, артист Ф. Стравинський, художник М. Кузнецов, художник Я. Ціонглінський, генерал М. Драгомиров (образ

Івана Сірка), Д. Яворницький (образ писаря), відомий в Одесі силач і художник Микола Кузнецов (позував для сина Тараса Бульби). Зазначимо, що абсолютної портретної схожості автор намагався уникати, а використання натури дозволяло наділити рисами реальні образи, що склалися в уяві художника (Белічко, 1963, с. 64).

Відгуки сучасників були різними. Найбільше зауважень викликало питання щодо історичності твору, його ідейного змісту. Так, П. Польовий вважав картину цілком історичною, О. Новицький взагалі не вбачав ніякого ідейного змісту, О. Бенуа різко критикував картину, назвавши її «грубим сміховим видовищем» (Белічко, 1963, с. 69).

Хоча немає однозначної думки щодо вірогідності написання такого листа козаками, художник вдало передав вольовий характер чоловіків, їхню безстрашність та силу духу. Можливо саме український історичний сюжет, характер козаків Запорозької Січі, їхня свободолюбність та безстрашність не подобались критикам Російської імперії.

І. Рєпін вважав, що в роботі є глибокий ідейний зміст, зображення громадянської позиції. Запорозькі козаки захоплювали його волею, силою духу (Белічко, 1963, с. 70). Таке захоплення можна пояснити тим, що сам художник походив із козацького роду. Поява цієї картини стала важливою подією для України, адже образи козаків знаходили втілення у народній творчості та у роботах професійних митців.

Українська історія та народна творчість часто ставали джерелом натхнення для художника. У 1900-х він написав картину «Чорноморська вольниця» (початкова назва «Запорожці на Дніпрі»). Сюжет художник взяв з української думи про плавання козаків по Чорному морю під час походу до Туреччини. Робота над картиною була складною, митець багато працював над сюжетом і психологічними образами козаків, намагався розкрити індивідуальні риси характерів в складний момент, коли стихія може забрати життя. В роботі зображено тугу і розпач, однак головне послання досить оптимістичне — відчуття всепереможної сили чоловіків. Сюжет: козаки повертаються із захопленим добром від турецьких берегів, в дорозі їх застала сильна буря, яка нищила запорозькі судна. Все йде до загибелі і лише диво здатне допомогти їм врятуватися.

У грудні 1908 року після численних доробок, переписування, а також зміни композиції, І. Рєпін представив «Чорноморську вольницю». Як і більшість інших творів митця, ця картина також викликала резонанс. В процесі написання з'явилися зауваження стосовно того, що робота повторювала композицію картини В. Сурикова «Степан Разін» (презентована 1906 року). Обидва художники працювали в різних містах і схожість була випадковою, спільним було те, що роботи зображали героїв в трагічні хвилини роздумів. Однак І. Рєпіну довелося багато працювати і переробляти (Белічко, 1963, с. 98).

Картина «Гайдамаки» стала останньою роботою, яку художник презентував в Росії. Сюжет подій також був пов'язаний з Україною — повстання під керівництвом М. Залізняка та І. Гонти. Художник свідомо обрав таку тему — Д. Яворницький пропонував написати роботу на історичну тематику, пов'язану з походом шведських військ у Росію, натомість Рєпін відмовився та розпочав

роботу над картиною, присвяченою народному руху за національне визволення в Україні. Ми не маємо достатньої інформації про даний твір. Традиційно автор працював над картиною тривалий час, і її, як і «Чорноморську вольницю», було продано за кордон (Белічко, 1963, с. 104–105).

«Гопак» (1926–1930) став останньою роботою, написаною за життя художника. Деякі мистецтвознавці вважають її слабкою за композицією, занадто яскравою за кольоровою гамою, однак вона цікава за задумом, манерою написання та не схожа на всі попередні роботи. Вона належить до пізнього періоду творчості митця. Художник ґрунтовно готувався до створення твору, достовірність традиційно була важлива, тому він консультувався із Д. Яворницьким.

Головний персонаж — запорожець, який танцює, розташований у правій частині картини, в яскравому східному жупані з золотим візерунком, в широких шароварах, в малиновій шапці, з пістолем за поясом. Праворуч від нього зображений інший запорожець, який грає на бандурі. Зліва зображено фігуру чоловіка, що підкидає дрова в багаття і козака, який стрибає через вогонь. Друзі І. Рєпіна і шанувальники його творчості могли бачити картину в майстерні фінської садиби художника «Пенати», після його смерті вона перебувала там приблизно до кінця 30-х років (Ермошенко, б.д.). Сьогодні робота знаходиться у приватній збірці.

Україна цікавила художника не лише як джерело натхнення у творчості, коло його друзів і знайомих складали представники української культури. Завдяки Д. Яворницькому коло його знайомих українців у Санкт-Петербурзі значно розширилось: художник О. Сластіон, письменник Д. Мордовець, збирач народних пісень, музикант О. Рубець та ін. Вони часто бачились із І. Рєпіним, тому йому були відомі проблеми української культури та питання, які хвилювали інтелігенцію.

1891 року І. Рєпін залишив Товариство передвижників. Художника обурювало те, що колишні творчі бунтівники стали бюрократами та консерваторами. Після розриву із Товариством він підготував персональну виставку в залах Академії мистецтв і так відзначив двадцятилітній ювілей творчої роботи (Вовк, 2012, с. 66–67).

1893 року керівництво Академії мистецтв змушене було здійснити реформи, кадрові зміни з метою відповідності вимогам сучасності. На посади професорів запросили І. Рєпіна, А. Куїнджі, М. Кузнецова.

І. Рєпін проявив себе професійним викладачем, він заохочував учнів до зображення національних особливостей у творчості, що надають мистецтву певної своєрідності. Митець знав історію і побут українського народу, тому в роботі зі студентами пропонував історичні сюжети на національну тематику. Його педагогічну діяльність порівнюють із діяльністю К. Брюлова, який теж підтримував учнів у відображенні національного життя. Завдяки його авторитету, таланту та зв'язку з батьківщиною багато вихідців з України прагнули потрапити на навчання саме до І. Рєпіна (Белічко, 1963, с. 83–84).

Початок нового століття характеризувався значущими подіями в житті художника. Він вдруге одружився, на ім'я його нової дружини (Н. Нордман) було придбано землю у невеликому фінському містечку Куоккала. На цій ділянці по-

дружжя побудувало садибу, яку назвали «Пенати». Саме тут художник прожив свої останні роки.

Революція 1917 року сприяла тому, що Фінляндія отримала незалежність, Куоккала, в якій знаходилась садиба художника, стала фінською територією і І. Репін виявився відрізаним від Росії. У 1920-х роках він зблизився з фінськими колегами, зробив чималі пожертви для місцевих театрів та інших установ культури, зокрема подарував велику колекцію картин Гельсінгфорському музею (Шевелева, 2021).

Більшовицька Росія націоналізувала банківські рахунки художника і садибу в Чугуєві, де він збирався заснувати художню школу. Значна кількість його знайомих змушена була емігрувати. Ставлення ж до самого художника було шанобливим: 1924 року до його вісімдесятирічного ювілею у Петрограді та Москві відбулися виставки робіт І. Репіна, на яких він не був присутнім (Вовк, 2012).

1926 року здійснено спробу повернути І. Репіна до СРСР. За наказом Й. Сталіна високопоставлена делегація відвідала «Пенати» з метою повернути художника, однак на переїзд митець не погодився.

Тривалий час інформація про життя художника за кордоном була закритою. У радянських дослідженнях аж до 1980-х років не вивчалися останні роки його творчості. Як пояснюють вітчизняні дослідники, зокрема О. Вовк, це було пов'язано не лише з тим, що митець, який для декількох поколінь радянських людей став уособленням борця із самодержавством та духовенством за визволення широких народних мас від гніту, останні роки свого життя жив за кордоном, відмовився від переїзду до СРСР, а і з тематикою та стилем його робіт (Вовк, 2012, с. 74–75).

Митець написав цикл робіт на релігійну тематику: «Невіра Фоми» (1921, приватна колекція), «Ранок Воскресіння» (1921, приватна колекція), «Голгофа» (1921–1922, Музей Принстонського університету, Нью-Йорк) та ін.

На відміну від радянських дослідників, іноземні науковці та журналісти з захопленням писали про творчість митця. В. Таммела у газеті «ХельсінгінСаномат» 1925 року опублікував статтю про виставку І. Репіна. На думку критика, в роботах художника відчутна сила творчості. Критик Е. Ріхтер у статтях про виставку І. Репіна у 1927 та 1928 роках звертав увагу на кольорову гаму його робіт (Вовк, 2012, с. 75–77).

29 вересня 1930 року художник помер. Згідно з заповітом його поховали у садибі «Пенати» без труни, на могилі посадили дерево.

Висновки

Отже, для І. Репіна важливою була передача образів, фактів, подій, костюмів та ін. Саме тому реалізм став провідним стилем творчості художника, завдяки якому митець досягнув висот у галузі образотворчого мистецтва. Головні шедеври — монументальні полотна на історично-національну тему, в яких передано психологічні портрети головних героїв. Митець здійснив значний внесок у розвиток українського мистецтва. Його роботи на українську тематику сприяли популяризації культури, збереженню та піднесенню національного духу. Завдяки образам безстрашних та веселих козаків передавалась інформація про національну силу і дух народу.

Визначено, що в останні десятиліття життя і творчості І. Рєпіна художні методи та засоби, тематика робіт дещо змінилися, однак це не свідчить про занепад у творчості, а підтверджує нові творчі погляди митця.

Наголошено, що хоча І. Рєпін став одним із найвідоміших українських художників, який був не лише вихідцем з України, а й багато своїх шедеврів присвятив українським мотивам, красі рідної природи, побуту, мові, одягу та пісням, однак Росія його презентує як відомого представника російської школи мистецтва. Сталося це тому, що Російська імперія, а згодом СРСР, сприймала діяльність українських митців як невід'ємну складову російської культури. Так звану русифікацію отримала творчість й інших українських художників, зокрема Д. Бурлюка, К. Малевича, А. Куїнджі та ін. Подібну ситуацію можемо прослідкувати на прикладі відомих митців інших національностей, яких Росія «приписала» до власних представників. Зокрема, художник Іван Айвазовський мав вірменське походження і справжнє ім'я Ованес Айвазян, український критик і літературознавець Сергій Охрімченко отримав прізвище Єфремов і став відомим «радянським» критиком, Ілля Рєпа — став відомим російським художником Іллею Рєпіним. Тому важливим завданням вважаємо повернення імен українських митців та доведення їх внеску у вітчизняне мистецтво та культуру.

■ Список використаних джерел

- Белічко, Ю. (1963). *Україна в творчості І. Ю. Рєпіна*. Мистецтво.
- Вовк, О. І. (2012). *Духовно-релігійні пошуки І. Ю. Рєпіна у дзеркалі сучасної біографістики*. Сага.
- Вовк, О. І., & Вовк, І. Л. (2012). Творчий спадок І. Ю. Рєпіна: досвід психобіографічного аналізу. *Український вісник психоневрології*, 20(4), 125–128.
- Ермошенко, Г. А. (б.д.). *Возвращение «Гопака»*. Художественно-мемориальный музей И. Е. Репина. Взято 20 октября, 2021, из <https://repin.in.ua/ru/articles/vozvrashchenie-gopaka>
- Побожій, С. І. (2009). *Ілля Рєпін і Сумщина*. ДВНЗ «УАБС НБУ».
- Побожій, С. І. (2012). Психологічні особливості творчості І. Рєпіна. *Світогляд — Філософія — Релігія*, (2), 266–277.
- Терес, Н., & Кравчук, М. (2014). Українські мотиви у творчості Іллі Рєпіна. *Етнічна історія народів Європи*, (42), 100–105.
- Український інститут національної пам'яті. (2019, 4 серпня). *1844 — народився художник Ілля Рєпін*. <https://uinp.gov.ua/istorichnyy-kalendar/serpen/5/1844-narodyvsya-hudozhnyk-illya-ryepin>
- Шевелева, М. (2021, 5 серпня). *Ілля Рєпін — видатний художник-реаліст з України*. Український інтерес. <https://uain.press/blogs/illya-ryepin-vydatnyj-hudozhnyk-realist-iz-ukrayiny-1068268>
- Шмагало, Р. (2017). Ілля Рєпін і українська мистецька освіта. *Вісник Львівської національної академії мистецтва*, (34), 5–18.

■ References

- Bielichko, Yu. (1963). *Ukraine v tvorchosti I. Yu. Riepin* [Ukraine in the Works of I. Riepin]. *Mystetstvo* [in Ukrainian].

- Ermoshenko, G. A. (n.d.). *Vozvrashchenie "Gopaka" [Return to "Hopak"]*. Khudozhestvenno-memorial'nyi muzei I. E. Repina. Retrieved October 20, 2021, from <https://repin.in.ua/ru/articles/vozvrashchenie-gopaka> [in Russian].
- Pobozhii, S. I. (2009). *Illia Riepin i Sumshchyna [Illia Riepin and Sumy]*. DVNZ "UABS NBU" [in Ukrainian].
- Pobozhii, S. I. (2012). Psykholohichni osoblyvosti tvorchosti I. Riepina [Psychological features of I. Riepin's work]. *Worldview — Philosophy — Religion*, (2), 266–277 [in Ukrainian].
- Shevelieva, M. (2021, August 5). *Illia Riepin — vydatnyi khudozhnyk-realist z Ukrainy [Illia Riepin — an Outstanding Realist Artist from Ukraine]*. Ukrainskyi interes. <https://uain.press/blogs/illya-ryepin-vydatnyj-hudozhnyk-realist-iz-ukrayiny-1068268> [in Ukrainian].
- Shmahalo, R. (2017). Illia Riepin i ukrainska mystetska osvita [Illia Riepin and Ukrainian art education]. *Bulletin of Lviv National Academy of Arts*, (34), 5–18 [in Ukrainian].
- Teres, N., & Kravchuk, M. (2014). Ukrainski motyvy u tvorchosti Illi Riepina [Ukrainian motives in the creativity of Illia Riepin]. *History of European Nations*, (42), 100–105 [in Ukrainian].
- Ukrainskyi instytut natsionalnoi pam'iaty. (2019, August 4). *1844 — narodyvsia khudozhnyk Illia Riepin [1844 — Artist Illia Riepin Was Born]*. <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/serpen/5/1844-narodyvsya-hudozhnyk-illya-ryepin> [in Ukrainian].
- Vovk, O. I. (2012). *Dukhovno-relihiini poshuky I. Yu. Riepina u dzerkali suchasnoi biohrafistyky [Riepin's Spiritual and Religious Search in the Mirror of Modern Biography]*. Saha [in Ukrainian].
- Vovk, O. I., & Vovk, I. L. (2012). Tvorchyi spadok I. Yu. Riepina: dosvid psykhibiohrafichnoho analizu [Riepin's creative legacy: experience of psychobiographical analysis]. *Ukrainskyi Visnyk Psykhonevrolohii*, 20(4), 125–128 [in Ukrainian].

ILLIA RIEPIN'S WORK IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN AND WORLD ARTISTIC CULTURE

Lesia Turchak

PhD in Art Studies, Associate Professor,
ORCID: 0000-0002-0490-8732, e-mail: lessit@ukr.net,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to reveal the contribution of the realist artist, teacher I. Riepin to the Ukrainian and world fine arts. The research methodology is based on the principles of consistency and historicism. The author of the article applies the following methods of scientific research: exploratory research, source studies, systematic and analytical, biographical methods. Scientific novelty. The article studies the work of I. Riepin as a representative of Ukrainian culture, since the ideology of the Russian Empire considered the artist's activities in the context of Russian and later Soviet art. Conclusions. The article examines and analyses the

creative path of I. Riepin and demonstrates that despite the fact that the artist lived and worked in St. Petersburg and Moscow, his activities are closely connected with Ukraine. The theme of many of the artist's works reflects the history and traditions of the Ukrainian people. The artist had a lot of preparations before starting a painting — consulted with historians, researched life, everyday life, and Ukrainian national costumes. The characters of his paintings convey the inner experiences of people, the strength of character, because the artist worked for a long time on creating paintings, thought out the plot and idea in detail. I. Riepin's works are an example of high professional training of the artist, differ in national themes and ideological content. It is determined that in the last decades of Riepin's life and work, artistic methods and means, the theme of his works have changed somewhat, but this only confirms the new creative views of the artist. It is noted that although I. Riepin was not only a native of Ukraine but also devoted many of his masterpieces to Ukrainian motifs, the beauty of his native nature, life, language, clothing and songs, however, Russia presents him as a well-known representative of the Russian school of art. This happened because the Russian Empire, and later the USSR, perceived the activities of Ukrainian artists as an integral part of Russian culture. The article shows that the work of the Ukrainian artist I. Riepin is a significant contribution to the development of Ukrainian, Russian, and world fine arts.

■ **Keywords:** Illia Riepin; Ukrainian artist; realistic style; painting; Cossack themes; Ukrainian themes; culture

■ ТВОРЧЕСТВО ИЛЬИ РЕПИНА В КОНТЕКСТЕ УКРАИНСКОЙ И МИРОВОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ

■ Турчак Леся Ивановна

■ *Кандидат искусствоведения, доцент,
ORCID: 0000-0002-0490-8732, e-mail: lessit@ukr.net,
Киевский национальный университет культуры и искусства,
Киев, Украина*

■ Аннотация

Цель статьи — выявить вклад художника-реалиста, педагога И. Репина в украинское и мировое изобразительное искусство. Методология исследования основана на принципах системности и историзма. Используются методы научного исследования: исследовательско-поисковый, источниковедческий, системно-аналитический и биографический. Научная новизна. Исследовано творчество И. Репина с позиции представителя украинской культуры, поскольку идеология Российской империи рассматривала деятельность художника в контексте российского, а затем советского искусства. Выводы. Исследован и проанализирован творческий путь И. Репина и доказано, что вопреки тому, что художник жил и работал в Санкт-Петербурге и Москве, его деятельность тесно связана с Украиной. Тематика многих произведений художника отображает историю, традиции украинского народа. Художник основательно готовился к написанию работ — консультировался с историками, исследовал жизнь, быт, украинские национальные костюмы. Герои

его картин передают внутренние переживания людей, силу характера, потому что художник долго работал над созданием картин, подробно продумывал сюжет и идею. Произведения И. Репина являются образцом высокой профессиональной подготовки художника, отличаются национальной тематикой и идейным содержанием. Определено, что в последние десятилетия жизни и творчества И. Репина художественные методы и приемы, тематика работ несколько изменились, однако это лишь подтверждает новые творческие взгляды художника. Отмечено, что И. Репин был не только выходцем из Украины, а и многие свои шедевры посвящал украинским мотивам, красоте родной природы, быту, языку, одежде и песням, однако Россия его презентует как известного представителя российской школы искусств. Произошло это потому, что Российская империя, а затем СССР, воспринимали деятельность украинских художников как неотъемлемую составляющую русской культуры. Выяснено, что творчество украинского художника И. Репина является весомым вкладом в развитие отечественного, российского и мирового изобразительного искусства.

■ **Ключевые слова:** Илья Репин; украинский художник; реалистичный стиль; живопись; казацкая тематика; украинская тематика; культура

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.